

**Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lag om
ändring av lagen om fri rättegång**

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

För att minska statens utgifter föreslås i propositionen att lagen om fri rättegång ändras så att rätten att få fri rättegång i ansökningsärenden begränsas, rättsskyddsförsäkringen görs primär i förhållande till fri rättegång, justitieministeriet bemyndigas att fastställa de allmänna grunderna, enligt vilka sökandens ekonomiska ställning bedöms, till biträde skall i första hand förordnas en advokat eller någon annan för uppdraget lämplig person som städigvarande utövar advokatyr på domstolsor-

ten, justitieministeriet bemyndigas att fastställa närmare föreskrifter om arvoden och ersättningar och förordnandet för biträdet är i kraft endast vid den myndighet det givits.

Med dessa åtgärder minskas utgifterna för fria rättegångar med ca 20 miljoner mark på årsbasis.

Propositionen ansluter sig till budgetpropositionen för år 1993 och avses bli behandlad i samband med den. Lagen avses träda i kraft den 1 januari 1993.

ALLMÄN MOTIVERING

1. Nuläget och föreslagna ändringar

Sedan år 1955 har en särskild lag om fri rättegång varit gällande. Den första lagen (212/55) har ersatts av en ny lag (87/73), som trädde i kraft den 1 juni 1973. Fri rättegång beviljas åt person, som med hänsyn till sina inkomster och tillgångar samt sin underhållsskyldighet och övriga på sin ekonomiska ställning inverkan omständigheter inte utan svårighet förmår betala kostnaderna för ärendets handläggning. Beviljande av fri rättegång befriar vederbörande från de mest betydande rättegångskostnaderna samt berättigar honom att på i lagen nämnda villkor erhålla ett rättegångsbiträde, åt vilket erläggs arvode och ersättning för kostnaderna av statens medel.

De fria rättegångarna orsakar staten kostnader på grund av att rättegångs- och andra avgifter ej uppbärs samt genom direkta utgifter. De kostnader som orsakas staten på grund av fria rättegångar har ökat kraftigt. Utvecklingen framgår av följande uppställning:

År	Bokslut	Enligt kostnadsnivån för 1991	
		Konsumtprisindex	Förtjänstutvecklingsindex
	Mmk	Mmk	Mmk
1987	62,19	76,83	85,45
1988	61,77	72,73	77,97
1989	67,98	75,11	79,03
1990	79,53	82,80	84,45
1991	89,22	89,22	89,22
1992	96,00 budget		
1993	86,00 budget		

Underrätternas andel av kostnaderna för fria rättegångar var år 1991 80,02 miljoner mark (90%) och hovrätternas andel 8,14 miljoner mark (9%). Av kostnaderna för underrätterna användes för brottmål 64,65 miljoner mark, för tvistemål 10,48 miljoner mark och för ansöknings- och konkursärenden 4,89 miljoner mark.

Förutom antalet fria rättegångar under de senaste åren har även ökningen av enhetskostnaderna — även realvärdet — ökat totalkostnaderna för fria rättegångarna. Under år 1991 beviljades vid underrätterna 20 600 och vid

hovrätterna 9 000 fria rättegångar. Brottmålens andel vid underrätterna var 81 procent och vid hovrätterna 85 procent.

Till slutet av augusti innevarande år har för fria rättegångar använts drygt 8 miljoner mark mer än under motsvarande tid föregående år. Enhetskostnaderna för fria rättegångarna har stigit i genomsnitt med 6 procent.

Kostnaderna består i huvudsak av arvode för rättegångsbiträdena. För att bromsa kostnadsutvecklingen för fria rättegångar föreslås att fri rättegång ej beviljas i ansökningsärenden utom då det är fråga om förmynderskapsärenden eller ärenden som gäller vårdnad om barn eller barns rättsliga ställning. I övriga ansökningsärenden kan en mindrebedömd person få den fria rättshjälp han behöver av allmänna rättshjälpsbyråerna. Justitieministeriet skulle bemyndigas att fastställa allmänna grunder enligt vilka sökandens ekonomiska ställning bedöms vid beviljandet av fri rättegång. Till biträde skall förordnas en advokat eller annan för uppdraget lämplig person som utövar advokatyr på domstolsorten. Rättsskydds försäkringen görs primär i förhållande till fri rättegång. Justitieministeriet fastställer, efter att ha underhandlat med Finlands Advokatförbund, närmare föreskrifter för arvoden och ersättningar. Förordnandet till biträde gäller endast vid den myndighet där den givits.

2. Ärendets beredning

Propositionen har beretts vid justitieministe-

riet som tjänstearbete. I arbetet har en arbetsgrupp som justitieministeriet tillsatt deltagit. I arbetsgruppen har förutom ministeriet Finlands Advokatförbund, Allmänna rättsbiträdena r.f. (Yleiset oikeusavustajat r.y.) och Tingsrättsdomarna r.f. (Käräjäoikeustuomarit r.y) varit representerade.

3. Propositionens verkningar i fråga om organisation och ekonomi

Propositionen har inga organisatoriska verkningar. Propositionens uppskattas inbespara statens uppgifter 20 miljoner mark i året. Genom att begränsa beviljandet av fria rättegångar i ansökningsärenden uppskattas det uppstå en inbesparing på ca 2 miljoner mark. Genom att rättsskydds försäkringen gör primär i förhållande till fria rättegångar uppskattas det uppstå en inbesparing på ca 2 miljoner mark. Genom de s.k. tabellerna över disponibla medel uppskattas det uppstå en inbesparing på ca 4 miljoner. Om till biträde skulle förordnas en advokat som stadigvarande utövar advokatyr på domstolsorten uppskattas det uppstå en inbesparing på 4 miljoner mark. Om justitieministeriet fastställer grunderna för arvoden och kostnaderna uppskattas därav uppstå en inbesparing på 5 miljoner mark. Om fullföljdsdomstolen särskilt skulle överväga när biträde är nödvändigt skulle därav uppstå en inbesparing på ca 3 miljoner mark.

DETALJMOTIVERING

1. Motivering till lagförslaget

1.1. Lagen om fri rättegång

1 §. Fri rättegång kan enligt gällande lag i ansökningsärenden beviljas på samma grunder som i tviste- och brottmål. Före år 1989 kunde fri rättegång i ansökningsärenden beviljas endast där sakens natur och förverkligandet av i saken delaktigs rättsskydd det av särskilda skäl krävde. Ändringen motiverades särskilt med ändringen av äktenskapslagen, genom vilken

äktenskapsskillnadsärendena från att ha varit tvistemål blev ansökningsärenden. Ett äktenskapsskillnadsärende är enligt gällande lag så enkelt att parterna i allmänhet inte i dem behöver ett biträde. Allmänna rättshjälpen omfattar hela landet, varvid part alltid vid behov kan få allmän rättshjälp. Då det vid ansökningsärende är fråga om barnets fördel, såsom vid ärenden som gäller vårdnad om barn eller barns rättsliga ställning, eller det är fråga om myndlings fördel är det motiverat att det i dessa ärenden kan beviljas även fri rättegång.

Till paragrafen föreslås fogas ett nytt 4 mom., med vilket rättsskyddsförsäkringen görs primär i förhållande till fri rättegång. Rättsskyddsförsäkringen är fogad till hem- och sommarvilleförsäkringar, bilförsäkringar samt fastighets- och lantbruksförsäkringar. En privatperson kan inte låta bli att ta en rättsskyddsförsäkring och ej heller ta enbart en rättsskyddsförsäkring. Enligt villkorena betalas ersättning då det är fråga om ett tvistigt yrkande. Till skyddet hör såväl de egna advokat- och rättegångskostnaderna som till motparten utdömda rättegångsskostnader. Rättsskyddsförsäkringen ersätter inte äktenskapskillnadsärenden eller andra ansökningsärenden, ärenden som ansluter sig till arbets- eller yrkesutövandet, ostridiga fordringar för vilka man söker verkställighetstitel, förvaltningsärende eller kostnader som orsakas exempelvis av boskifte eller avvitrning. I brottmål kan målsäganden erhålla ersättning. I brottmål ersätts inte den misstänktes kostnader om allmänna åklagaren åtalar honom för en uppsåtlig gärning eller för grovt vållande och åtalet inte förkastas. Rättsskyddsförsäkringen har uppskattats omfatta ca tre miljoner personer eller 60 procent av befolkningen.

I lagen om fri rättegång har man inte tagit ställning till rättsskyddsförsäkringen. Försäkringen har fått betydelse först efter det att lagen tillkommit. I försäkringsvillkoren är försäkringen sekundär på så vis att om fri rättegång har beviljats ersätter inte försäkringen de kostnader som hör till den fria rättegången. Försäkringsvillkoren förutsätter dock inte att fri rättegång har sökts. Även de mindre bemedlade har i sina försäkringsavgifter betalt för detta skydd. Det är motiverat att man i första hand använder försäkringen.

5 a §. Avsikten med stadgandet är att förenhetliga praxis för de grunder enligt vilka fri rättegång beviljas. För tillfället växlar gränserna vid olika domstolar. Justitieministeriet kan enligt stadgandet fastställa enhetliga inkomstgränser och grunder enligt vilka förmånstagarens ställning uppskattas i hela landet vid beviljandet av fri rättegång utan ersättningskyldighet eller mot partiell ersättning. Ett sådant system togs i bruk år 1982 inom allmänna rättshjälpsverksamheten och har där fungerat bra.

Med månatliga disponibla medlen avses det penningbelopp, som sökanden kan använda sedan från hans månadsinkomster avdragits de

fasta kostnader, såsom skatter, boendekostnader och kostnader för omvårdnad av barn, vilka kostnader fastställs närmare i direktivet. Hur makans inkomster och förmögenhet skall beaktas vid olika uppdrag skall även fastställas.

10 §. Till paragrafen föreslås fogas ett nytt 4 mom. enligt vilket fullföljdsdomstolen särskilt skall pröva förordnandet för biträdet. Tillägget ansluter sig till ändringen av 17 § enligt vilken behovet av biträde prövas särskilt i fullföljdsdomstolen. Ett förordnande för biträdet ges endast om användningen av ett biträde ur partens rättsskydds synvinkel sett har varit behövligt. Om ändringsansökans enda avsikt har varit att uppskjuta verkställigheten ges inte förordnande för biträdet. Då man överväger om biträde har varit behövligt skall man dessutom beakta lagens begränsning i smärre brottmål.

15 §. I paragrafens 1 mom. föreslås att då man fastställer arvode för biträde skall man beakta om det funnits särskilda skäl att förordna ett biträde utanför domstolsorten. Till biträde förordnas i första hand en advokat eller annan för uppdraget lämplig person som stadigvarande idkar advokatyr på domstolsorten. Endast av särskilda skäl kan till biträde förordnas en person som inte stadigvarande idkar advokatyr på ifrågavarande ort. Den nuvarande praxisen sätter i detta avseende den som erhållit fri rättegång i bättre ställning än en person som själv svarar för rättegångskostnaderna. En person som själv svarar för rättegångskostnaderna väljer i första hand till biträde en person som idkar advokatyr på ifrågavarande ort. Ärendets svårighetsgrad eller speciella karaktär kan vara en sådan orsak som gör det möjligt att till biträde kan godkännas även andra biträden. Till biträde för en häktad kan förordnas en person på fängelseorten. Om sökanden ber om ett biträde från en annan ort och samtidigt visar att kostnaderna för detta är högst lika stora som kostnaderna för ett biträde från samma ort kan detta anses som ett speciellt skäl. Om biträde kommer från en annan ort än domstolsorten och det inte finns några särskilda skäl till det, betals arvode till honom utan att beakta det extra tidspill som föresakas av detta.

Paragrafens 4 mom. föreslås ändrad så att justitieministeriet fastställer närmare föreskrifter för arvodena och kostnaderna. På de höga kostnaderna för fria rättegångarna inverkar den omständighet att förmånstagaren inte

på något sätt svarar för de kostnader åtgärden orsakar. Kostnadsnivån styrs ej heller av den praxis för taxor som uppstår genom fri konkurrans då den största delen av arvoden utbetalas i brottmål där det inte finns en normal fuktureringspraxis baserad på efterfrågan. Därför är det behövt att den som betalar kostnaderna eller justitieministeriet för statens räkning och betalningsmottagaren eller för biträdenas del Finlands Advokatförbund underhandlar om de grunder för debiteringen med vilka man kan hålla ökningen av kostnaderna inom ramen för den allmänna kostnadsutvecklingen. Underhandlingsresultatet fastställs med justitieministeriets direktiv att efterföljas av domstolarna då det i ett enskilt fall fastställer storleken för arvodet och kostnaderna.

Justitieministeriet har motsvarande fullmakt

att fastställa debiteringsgrunder för den allmänna rättshjälpsverksamhetens del med stöd av 27 a § lagen om allmän rättshjälpsverksamhet.

17 §. Paragrafens 1 mom. föreslås ändrad så att förordnandet för biträdet är i kraft endast vid den myndighet där det givits. Enligt detta skall fullföljdsdomstolen särskilt överväga om de i 10 § nämnda förutsättningarna uppfylls även i fullföljdsdomstolen.

2. Ikraftträdande

Lagen avses träda i kraft den 1 januari 1993.

Med stöd av vad som anförts ovan föreläggs Riksdagen följande lagförslag:

1.

Lag

om ändring av lagen om fri rättegång

I enlighet med riksdagens beslut

ändras 1 § 1 mom. 1 punkten, 15 § 4 mom. och 17 § lagen den 2 februari 1973 om fri rättegång (87/73),

av dessa lagrum 1 § 1 mom. 1 punkten sådant det lyder i lag av den 23 december 1988 (1125/88), 15 § 4 mom. sådant det lyder i lag av den 31 december 1975 (1034/75) och 17 § delvis ändrad genom lag av den 19 april 1991 (710/91), samt

fogas till lagen en ny 5 a § samt till 1 § ett nytt 4 mom. och till 10 § ett nytt 4 mom., som följer:

1 §

Fri rättegång beviljas enligt denna lag en finsk medborgare eller utlänning som, med hänsyn till sina inkomster och tillgångar samt sin underhållsskyldighet och övriga omständigheter som inverkar på hans ekonomiska ställning, inte såsom delaktig i saken utan svårighet förmår betala samtliga kostnader för ärendets handläggning

1) i tviste- och brottmål samt ansökningsärenden som gäller förmynderskap eller barns rättsliga ställning eller omvårdnad av barn och som behandlas vid allmän domstol,

Då man överväger om de i 1 mom. nämnda förutsättningarna för beviljandet av fri rättegång uppfylls skall beaktas om den som ansöker om fri rättegång kan få kostnaderna ersatta med stöd av en försäkring.

5 a §

Justitieministeriet fastställer de allmänna grunder för hur disponibla medel per månad, tillgångar och underhållsskyldighet samt övriga på hans ekonomiska ställning inverkan omständigheter för sökanden av fri rättegång skall bedömas då det prövas om fri rättegång skall beviljas och vilket belopp som skall uppbäras i ersättning för denna.

10 §

Fullföljdsdomstolen kan förordna ett biträde endast om det anses att användande av biträde ur parts rättskydds synvinkel sett är behövt.

15 §

Jämlikt denna lag förordnat rättegångsbiträde, med undantag av allmänt rättsbiträde, äger rätt att av statens medel erhålla skäligt arvode

för sitt arbete och för tidsspillan samt ersättning för nödiga kostnader. Då arvode bestäms, skall såsom en på dess storlek inverkan omständighet i synnerhet beaktas det utförda arbetets kvalitet samt om det funnits särskilda skäl att förordna biträdet från annan ort än domstolsorten.

Justitieministeriet ger efter att ha underhandlat med Finlands Advokatförbund närmare

föreskrifter om arvodena och kostanderna enligt denna paragraf.

17§

Fri rättegång är gällande vid alla i 1§ nämnda myndigheter, där ärendet handläggs. Förordnandet till rättegångsbiträde är gällande vid den myndighet som har givit förordnandet.

Denna lag träder i kraft den 19 .

Helsingfors den 25 september 1992

Republikens President
MAUNO KOIVISTO

Justitieminister *Hannele Pokka*

Lag

om ändring av lagen om fri rättegång

I enlighet med riksdagens beslut

ändras 1 § 1 mom. 1 punkten, 15 § 4 mom. och 17 § lagen den 2 februari 1973 om fri rättegång (87/73),

av dessa lagrum 1 § 1 mom. 1 punkten sådant det lyder i lag av den 23 december 1988 (1125/88), 15 § 4 mom. sådant det lyder i lag av den 31 december 1975 (1034/75) och 17 § delvis ändrad genom lag av den 19 april 1991 (710/91), samt

fogas till lagen en ny 5 a § samt till 1 § ett nytt 4 mom. och till 10 § ett nytt 4 mom., som följer:

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Fri rättegång beviljas enligt denna lag en finsk medborgare eller utlänning som, med hänsyn till sina inkomster och tillgångar samt sin underhållsskyldighet och övriga omständigheter som inverkar på hans ekonomiska ställning, inte såsom delaktig i saken utan svårighet förmår betala samtliga kostnader för ärendets handläggning

1) i tviste- och brottmål samt ansökningsärenden som behandlas vid allmän domstol,

1) i tviste- och brottmål samt ansökningsärenden som gäller förmynderskap eller barns rättsliga ställning eller omvårdnad av barn och som behandlas vid allmän domstol,

---

Då man överväger om de i 1 mom. nämnda förutsättningarna för beviljandet av fri rättegång uppfylls skall beaktas om den som ansöker om fri rättegång kan få kostnaderna ersatta med stöd av en försäkring.

5 a §

Justitieministeriet fastställer de allmänna grunder för hur disponibla medel per månad, tillgångar och underhållsskyldighet samt övriga på hans ekonomiska ställning inverkan omständigheter för sökanden av fri rättegång skall bedömas då det prövas om fri rättegång skall beviljas och vilket belopp som skall uppbäras i ersättning för denna.

10 §

Fullföljdsdomstolen kan förordna ett biträde endast om det anses att användande av biträde ur parts rättskyddssynvilkel sett är behövligt.

Gällande lydelse

15§

Jämlikt denna lag förordnat rättegångsbiträde, med undantag av allmänt rättsbiträde, äger rätt att av statens medel erhålla skäligt arvode för sitt arbete och för tidsspillan samt ersättning för nödiga kostnader. Då arvode bestäms, skall såsom en på dess storlek inverkande omständighet i synnerhet beaktas det utförda arbetets kvalitet.

Justitieministeriet utfärdar närmare anvisningar om grunderna för ovan i denna paragraf avsedda arvoden och ersättningar.

17§

Fri rättegång och förordnande till rättegångsbiträde är gällande vid alla i 1§ nämnda myndigheter, där ärendet handlägges.

Överför en domstol med stöd av 10 kap. 22 c § rättegångsbalken ett brottmål till någon annan domstol, eller en högre domstol med stöd av 22 d § i samma kapitel ett brottmål, som har förts till den för prövning, till en högre domstol som inte tidigare har handlagt det, upphör likväl förordnandet till rättegångsbiträde i det målet, om inte den överförande domstolen beslutar något annat.

Föreslagen lydelse

15§

Jämlikt denna lag förordnat rättegångsbiträde, med undantag av allmänt rättsbiträde, äger rätt att av statens medel erhålla skäligt arvode för sitt arbete och för tidsspillan samt ersättning för nödiga kostnader. Då arvode bestäms, skall såsom en på dess storlek inverkande omständighet i synnerhet beaktas det utförda arbetets kvalitet *samt om det funnits särskilda skäl att förordna biträdet från anna ort än domstolsorten.*

Justitieministeriet ger efter att ha underhandlat med Finlands Advokatförbund närmare föreskrifter om arvodena och kostanderna enligt denna paragraf.

17§

Fri rättegång är gällande vid alla i 1§ nämnda myndigheter, där ärendet handläggs. *Förordnandet till rättegångsbiträde är gällande vid den myndighet som har givit förordnandet.*

Denna lag träder i kraft den
19 .
